

tempore suo, quantumvis contrarium suadere viderentur quae fiebant tempore Nabuchodonosoris. Imo etiam eadem haec conclusio docet cognovisse Davidem, imo divinam providentiam effecisse, ut regnum illud terrenum everteretur, ne putarent carnales, Iudaei in Salomone aut alio ex regibus Iudae promissionem divinam impletam fuisse. Alii igitur: «Benedictus Dominus in aeter-

num, » id est, laus, et gratiarum actio semper Domino deferatur, quoniam omnia bene facit, et justus est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. «Fiat, fiat, » in hebraeo, אָמֵן אָמֵן *amen, amen*, id est, *sic est, et sic opto ut fiat*, ut videlicet Dominus benedicatur in aeternum. Atque hic est finis libri tertii secundum Hebraeos.

LIBER IV PSALMORUM

SECUNDUM HEBREOS,

A PSALMO XC USQUE AD PSALMUM CVI.

PSALMUS XC

SECUNDUM HEBREOS.

V. v. — 1. *Oratio Moysi hominis Dei.*

Domine, refugium factus es nobis, a generatione in generationem.

2. Prusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humilitatem, et dixisti: Convertimini, filii hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterni, quae praeteriit,

Et custodia in nocte; 5. quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6. Mane sicut herba transeat, mane floreat, et transeat; vespere decidat, induret, et arescat.

7. Quia defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus.

8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, saeculum nostrum in illuminatione vultus tui.

9. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur: 10. dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

Si autem in potentibus, octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur.

11. Quis novit potestatem irae tuae, et praeteream tuam? 12. dinumerare?

Dexteram tuam sic notam fac, et eruditos corde in sapientia.

13. Convertere, Domine, usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos.

14. Repleti sumus mane misericordia tua, et exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.

V. s. n. — *Oratio Mosis viri Dei.*

Domine, habitaculum tu factus es nobis: in generatione et generatione.

Antequam montes nascerentur, et parturiretur terra et orbis: a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.

Convertes [*h. convertis*] hominem usque ad contritionem, et dices [*h. dicis*], revertimini [*al. convertimini*]. filii Adam:

Quia mille anni in oculis tuis sicut dies hesterni quae pertransiit, et vigilia nocturna.

Percutiente te eos, somnium erunt: mane quasi herba pertransiens.

Mane floruit, et abiit: ad vesperam conteretur atque siccabitur.

Consumpti enim sumus in furore tuo, et in indignatione tua conturbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras coram te: negligentias nostras in luce vultus tui.

Omnes enim dies nostri transierunt in furore tuo: consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens.

Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: si autem multum, octoginta anni, et quod amplius labor et dolor: quoniam transivimus cito et avolvimus.

Quis novit fortitudinem irae tuae, et secundum timorem tuum indignationem tuam?

Ut numerentur dies nostri sic ostende, et veniemus corde sapienti.

Revertere, Domine, usquequo, et exorabilis esto super servos tuos.

Imple [*h. satia*] nos matutina misericordia tua, et laudabimus et letabimur in cunctis diebus nostris.

15. Letati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala.

16. Respice in servos tuos, et in opera tua, et dirige filios eorum.

17. Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos: et opus manuum nostrarum dirige.

Argumentum. — Hoc carmen, sententiarum sublimitate et ubertate insigne, inscriptio hebraica Mosis tribuit: cui si reliquitur, tum enim illud fulsisse verisimile fuerit, quando sub finem peregrinationis illius funestissime 40 annorum in deserto videbat minas divinas abunde impletas, maximamque populi partem, quam ex Aegypto eduxerat, e medio sublatam: cf. Num. xv. Ceterum strophae tres: vers. 1-6, sempiternus Deus est, hominum vita caduca; 7-12, caduca et misera eorum culpa; 13-17, multorum annorum miseria perditos gratiose respice, atque res nostras iterum fortuna.

1. Oratio Mosis, viri Dei.

- Domine, refugium tu fuisti nobis per omnes aetates.
2. Priusquam montes nascerentur, et fingeres terram et orbem, et (jam) ab aeternitate ad aeternitatem tu es, o Deus.
3. Reverti facis hominem ad pulverem, et dicis: « Revertimini (in pulverem), filii hominis. »
4. Nam mille anni *sunt* in oculis tuis sicut dies hesternus, ubi praeterit, et vigilia in nocte (nocturna).
5. Abripis eos, somnium (fluxi et fugaces) sunt, mane instar graminis transit *homo*.
6. Mane floret et transit, vespere succiditur et exarescit.
7. Nam conficimur ira tua, et furore tuo percellimur.
8. Ponis delicta nostra ante te, occultum nostrum (peccatum) ad lucem vultus tui.
9. Nam omnes dies nostri inclinant (evanescent) iracundia tua, consumimus annos nostros instar cogitationis.
10. Dies annorum nostrorum (nominat. absol.), in iis sunt (continentur) septuaginta anni; si autem cum viribus (robustus) *est aliquis*, octoginta anni; et superbia (≡ optimum) eorum aeterna est et vanitas: nam transit cito *res* (seu *vita*) et evanescimur.
11. Quis novit potentiam (vehementiam) irae tuae, et pro timore tui iracundiam tuam?
12. Numerare dies nostros sic doce nos, ut inducamus (intra nos) cor sapiens.
13. Reverte, Jova! Quousque (irasceris)? et miserere servorum tuorum.

Lætifica nos pro diebus [h. secundum dies] quibus afflixisti nos, et annis in quibus vidimus mala.

Appareat apud servos tuos opus tuum, et gloria tua [h. decor tuus] super filios eorum.

Et sit decor [h. pulchritudo] Domini Dei nostri super nos, et opus manuum nostrarum fac stabile super nos: et opus manuum nostrarum confirma.

14. Satiare nos mane gratia tua, ut jubilemus et laetemur per omnes dies nostros.
15. Lætifica nos secundum dies quibus afflixisti nos, secundum annos quibus vidimus malum.
16. Ostendatur servis tuis opus (auxilium) tuum, et majestas tua (salutem afferens) filii eorum.
17. Sit suavitas Domini Dei nostri super nos, et opus manuum nostrarum confirma super nos, et opus manuum nostrarum, confirma illud.

NOTE.

Vers. 1. *Viri Dei*, illius ministri, prophetae. — Vers. 2. *Terra*, caelo opposita, pars mundi inferior. *Orbis habitatus*. Copula praemissa membro tertio non est otiosa, quandoquidem novum et majus quid subicitur. *Deus* alii predicatum esse putant. — Vers. 3. *Pulverem* mortis (cf. Gen. iii, 19), propr. *contritum*. Nonnulli, *redite* in lucem alii! ut Deus alios in pulverem redigere, alios in vitam vocare dicatur: sed sola de brevitate vitae et celeri interitu hic verba fiunt. — Vers. 5. *Alii, si abripis eos* (vel, *irris in eos*), statim *somnium* sunt, evanescent. *Transit* homo, vel *somnium*. Ewaldus, *graminis*, quod *transit*. Maurer versiculos 5 et 6 arte necit: *Abripis... Mane instar graminis progeminat* homo: 6. *Mane*, inquam, *floret et progeminat* (propr. *pertransit*, puta solum), etc. Alexandrinae interpretationis sensum Agellius hunc facit: « Nihil aliud sunt anni, quam res, quas ipsi homines repudiant;... nam cum ad senectutem pervenerint, tot malis argentur, ut plerumque et eos alii abominentur, et ipsi sibi minime placeant. » — Vers. 7. *Alius, sic conficimur... tuo projecti sumus*, puta in abyssum. — Vers. 9. *Cogitationis*: alii, *hultus*, vel *suspitii*; alius, *murmuris*, tenuis soni. Dicit etiam Homerus de magna celeritate *δὲ κίτταρον τῆς νύκτα*. *Aranea* et *meditabantur* duae sunt ejusdem dictionis hebraicae interpretationes, quas librarium incuria in hodierno textu Alexandrinae versionis coaluerunt, quasque Lud. Capellus sic explicat: Anni nostri similes sunt telis araneorum, quas meditantur, i. e. texunt. *Te mansuetudo* Vulgati de senum imbecillitate, silentio et inertia intelligendum videtur. — Vers. 11. Et tamen *quis*, etc. *pro timore tui*, pro timore te digno, pro terrore quem tu injicis, ut terribilis tua potentia peccatice detestatio postulat eam (iracundiam) intelligi. — Vers. 12. *Sic*, i. e. quae cum ita sint, itaque. Alius, *sic doce nos*, i. e. *illud* doce nos, puta *numerare* quam pauci et breves sint *dies nostri*. — Vers. 13. *Reverte*, noli amplius aversus esse. — Vers. 14. *Mane* plerique *maturo* et *cito* explicant. Sed est insuper hoc vocabulum imago quaedam felicitatis et salutis: *mane enim* est diei seu lucis exordium, exactis jam arummarum tenebris sole redeunte. — Vers. 16. *Vulgatus: Respice in servos tuos et in* (qui sunt) *opera* (opificium) *tua*. — Vers. 17. *Opus*, opera nostra firma, ut exitum, quem optamus, nostri constans habeant.

BELLARMINI EXPLANATIO

PSALMUS LXXXIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Oratio Moysi hominis Dei.

S. Hieronymus, in Epist. ad Cyprianum, constanter affirmat hunc Psalmum cum aliis decem sequentibus a Mose fuisse compositum: id colligit ex titulo. Sanctus tamen Augustinus, hunc Psalmum exponens, constanter id negat, ea ratione, quia si hic Psalmus a Mose compositus fuisset, haberetur in ejus libris, id est in Pentateuco, ubi habentur alia cantica ejusdem auctoris. Addere possumus aliam rationem, quoniam in hoc Psalmo deficit vita hominis, ut plurimum annis septuaginta, et in robustioribus, annis octoginta: at Mosis tempore plurimi centesimum annum transcendebant: ipse enim Moses obiit annorum centum viginti, ut dicitur Deuter. ult., et octoginta annorum erat, quando fecit cum Dominus ducenti populi sui; et Aaron frater ejus erat annorum octoginta trium, antequam fieret summus Sacerdos, ut intelligi potest ex cap. vii Exod.; et tamen non est credibile electum fuisse aut Mosem decem populi, aut Aaronem summum Sacerdotem, homines decrepitos, et morti proximos. Itaque etiam octoginta annorum non erat tunc extrema decrepitas, sed aetas matura et vigeans, atque ad res maximas gerendas aptissima. Neque probabile est, quod reliqui decem Psalmi sequentes sint compositi a Mose, cum in Psalmo xxviii fiat mentio Samuelis, qui diu post mortem Mosis natus est. Neque satisfaciunt huic objectioni S. Hieronymus dicentem nomen Samuelis fuisse prophetarum a Mose, ut lib. III Reg. cap. xii, praedicitur nomen Josiae regis; nam de Josia sic

loquitur Propheta: «Nascetur filius domui David, Josias nomine,» etc., ubi est manifesta predictio de futuro; et in *Psalm.* xxviii narratur res preteritis, his verbis: «Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Semuel inter eos, qui invocant nomen ejus. Invocabant Dominum, et ipse exaudivat eos, custodiabant testimonia ejus,» etc. Non igitur hic predictur nomen Samuelis, quemadmodum nec Moses, aut Aaronis, sed narratur res ab ipsis gestae, antequam hic Psalmus scriberetur. Quare videtur nobis titulum hujus Psalmi inscribi Moysi, quod Mosem loquentem David introducat. Introducitur autem Moses fortasse, quod ipse scripserit creationem mundi, peccatum primum parentum, et ponas inde secutas. Argumentum enim hujus Psalmi est oratio ad Deum pro humano genere, quod ob peccatum primum parentum in maximas incidit calamitates, et auxilio gratiae assidue indiget, tum ut aerumnas hujus vitae facilius toleret, tum ut ad gaudia sempiterna perveniat.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. DOMINE, REFUGIUM FACTUS ES NOBIS, A GENERATIONE IN GENERATIONEM.

Orditur Propheta orationem a gratiarum actione pro acceptis beneficiis: haec enim est Spiritus Sancti utilissima rhetorica, ut gratum se gratiae ostendat, qui nova beneficia petit. «Domine, inquit, refugium factus es nobis,» id est, fatemur nos multis variisque periculis esse obnoxios; sed in nobis te protectorem et adiutorem experti sumus, idque non semel, aut iterum, sed omni tempore per omnes generationes, sibi invicem succedentes. Vox hebraica *נצח* proprie *habitationem* significat. Itaque per refugium in hoc loco intelligitur domus bene munita et loco edito posita, ad quam qui refugiunt, tutissimi sunt ab omni injuria sive hostium, sive bestiarum, sive pluviae, aut ventorum. Et vere qui confugiunt ad Deum, et in eo tantum in arce munita per Fidem, Spem et Charitatem, cogitatione assidue, et jugi desiderio habitant: securissimi sunt ab omni incurso malo, «quoniam eis omnia cooperantur in bonum,» ut ait Paulus *ad Rom.* viii.

Vers. 2. 2. PRIUSQUAM MONTES FIERENT, AUT FORMARETUR TERRA ET ORBIS, A SAECULO ET USQUE IN SAECULUM TU ES DEUS.

Probat eundem ipsum Deum in omni generatione et generatione refugium esse potuisse sperantibus in eum: quoniam ipse semper est, videlicet aequo potens, aequo sapiens, aequo benignus. Ut autem ostendat Deum esse ante omnes res creatas, in quibus homines confidere solent, primum nominat montes: «Priusquam, inquit, montes fierent,» montes enim, cum altissimi et solidissimi sint, multis modis refugium hominibus praebent. Fortasse etiam primo loco nominat montes, quia primi apparuerunt, cum terra discooperiri cepisset ab aquis, a quibus initio creationis undique cooperiebatur; vel denique quia montes sunt pars terrae maxime eminentes et conspicua. Deinde subjungit formationem terrae, cujus partes quaedam sunt montes. Sed observanda est proprietates vocum hebraicarum: nam de montibus dicit, *fiere*, in hebraeo, *nascerentur*; de terra dicitur, in hebraeo, *parturiretur*, itaque sensus est: Priusquam montes nascerentur, imo priusquam ipsa terra parturiretur. Parturilio enim nativitatem praecedit. Addit, «et orbis,» nimirum habitabi-

lis: hoc enim significat *תהלי* *thelē*, ex quo intelligimus per terram hoc loco intelligi terram incultam et desertam; per orbem, terram cultam et habitabilem: montes enim in utraque parte terrae inveniuntur. Addit ultimo, «a saeculo, et usque in saeculum tu es Deus,» id est, non solum tu es ante montes, et terram, tum incultam, tum habitabilem, sed «a saeculo,» id est ab aeterno, et «usque in saeculum,» id est, usque in aeternum. Nec dicit: Tu eras a saeculo, et eris usque in saeculum, sed tu es, ut ostendat veram aeternitatem Dei, quae est duratio sine ulla varietate et mutatione, quod in *Psalm.* ci dicit: «Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.» Vox *Deus* in graeco codice non habetur, sed in hebraeo habetur *אלהים אלהים* *althe el*, et S. Hieronymus testatur in epist. *ad Suniam et Fretellan*, haberi apud Septuaginta, et apud alios quoque interpretes. Videtur autem esse vocativi casus, ut sit sensus: Tu, o Deus, a saeculo et usque in saeculum es, et idem ipse semper es.

3. NE AVERTAS HOMINEM IN HUMILITATEM, ET DIXISTI: CONVERTIMINI, FILII HOMINUM.

Hic incipit oratio qua precatur Propheta Deum, ut non sinat genus humanum abire in extremam vilitatem et ruinam. Videbat enim hominem per peccatum primi hominis aversum a Deo precipitem ruere in deterius; ideo clamat: «Ne avertas hominem in humilitatem,» id est, ne sinas averi humanum genus a lumine vultus tui ad vilitatem, et abjectionem extremam, ut oblitum veri boni amplectatur terram, et lutum saecularium desideriorum, et per ea demergatur in interitum sempiternum. Nam vox hebraica *כנע*, non significat virtutem *humilitatis*, sed *attenuationem et miseriam*. Addit rationem cur conveniat ut Deus non sinat perire tam nobilem creaturam. «Nam, inquit, tu dixisti: Convertimini, filii hominum,» id est, tu hortatus es per Prophetas tuos externa predicatione, et per internam quoque tuam inspirationem ad conversionem peccatores; decet igitur ut potenti auxilio gratiae tuae juves hominem ad conversionem, et non sinas eum averi ad extremam vilitatem. Illud et ponitur pro *quia*, cum dicitur, *et dixisti: Convertimini, filii hominum*, id est, quia tu dixisti, et invitasti ad conversionem; non enim «vis mortem peccatorum, sed ut convertantur et vivant,» *Ezech.* xviii. in hebraeo

non habetur negatio, sed affirmatio: *Convertes hominem in abjectionem*. Nisi S. Hieronymus diceret Septuaginta interpretes posuisse in versu superiore vocem illam, *Deus*, possemus suspicari Septuaginta non legisse *אל* *el*, quod est *Deus*, sed *al*, quod est *ne*, et posuisse hanc vocem in principio hujus versiculi; sed quoniam non audemus S. Hieronymo contradicere, existimamus vel excidisse ex codice hebraico particulam illam negantem, quod facile fieri potuit, cum eadem litterae bis repeterentur; vel esse legendam litteram hebraicam cum interrogatione: *Convertes, vel avertes hominem in humilitatem?* quae sententia eadem est cum illa: «Ne avertas hominem in humilitatem.»

Vers. 4. 4. QUONIAM MILLE ANNI ANTE OCULOS TUOS, TANQUAM DIES HESTERNA, QUAE PRETERIT.

Vers. 5. 5. ET CUSTODIA IN NOCTE, QUAE PRO NIHILLO HABENTUR, FORUM ANNI ERUNT.

Describit abjectionem generis humani post peccatum primi hominis ex brevitate vitae comparatae cum aeternitate Dei: nam Dei aeternitas sic immensa est, ut mille anni apud Deum, sint ut una pars diei apud nos; et tamen vita nostra post peccatum, non est mille annorum, neque centum, sed vix septuaginta, aut in robustioribus octoginta. Quare vita nostra comparata cum aeternitate Dei minor est, quam unus dies, aut notabilis aliqua pars diei; proinde fere nihil est: et tamen si homo non peccasset, sine ullo fine in aeternum vixisset. Sed explicemus verba: «Quoniam, inquit, mille anni ante oculos tuos tantquam dies hesternae quae preterit,» id est, in vilitatem maximum conversi sumus, quoniam tu quidem aeternus es, ita ut apud te mille anni sint velut una dies, quae statim preterit, aut veluti «custodia in nocte,» id est, una nocturna vigilia, quae tribus horis absolvitur; hominum autem qui ad tuam imaginem creati sunt, ac per hoc semper vivere deberent, anni tam breves erunt, ut in nihilum reputari possint: sic enim intelligimus illa verba, «quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt,» id est, anni hominum post peccatum erunt numerandi inter ea, quae pro nihilo habentur, id est, brevissimi, ac pene nulli. In textu graeco habetur *et*, id est *adhuc*; et sic legit Euthymius, *adhuc erunt*; sed verior lectio est *et*, id est, *anni erunt*; nam in hebraeo habetur *וְכֵן*, quod annos significat, non *adhuc*. Ex hebraeo sic verit S. Hieronymus haec ultima verba: *Percutiente te eos in somnum erunt*: pro quo nos habemus, «quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt.» Et quidem de voce *somni* et *annorum* non magna est difficultas: nam eadem vox hebraea, si legatur *shanah*, significat *somnum*, sive *somnum*; et sic legit S. Hieronymus, et legitur hodie in textu hebraico, juxta puncta Rabbino-rum; sed si legatur *shanah*, significat *annum*, et sic legitur Septuaginta et vulgatus non ter Inter-

pres. Illud autem, *percutiente te eos*, in hebraeo est *וְכֵן*, quod ad litteram reddi potest, *inundasti eos*. Sed potest etiam legi cum aliis punctis *zirmatham*, id est, *inundatio eorum*, sive *fluxus eorum*: et sic legitur videtur Septuaginta, qui nomen, non verbum verterunt, *et in diebus viderunt eos*, id est, *contemptibilia ipsorum*, quod recte noster Interpres latine reddidit: «Quae pro nihilo habentur eorum;» verterunt autem Septuaginta non tam verbum, quam sensum. Illa enim quae fluunt et transcunt, pro nihilo habentur, quia mox evanescent. Illud pronomen, *eorum*, in hebraeo conjungitur cum nomine *inundatio*, sive *fluxus*, non cum nomine *anni*. Quare sensus est: Inter ea quae fluunt, et pro nihilo habentur, eorum, id est, hominum, anni sunt, vel clarior, anni vite, sive tempora vite computantur inter eas res humanas, quae contemptibiles sunt, quia celerem finiantur.

6. MANE SICUT HERBA TRANSEAT, MANE FLOREAT ET TRANSEAT: VESPERE DECIDAT, INDORET ET ARESCAT.

Declarat annos vitae esse vere contemptibiles per similitudinem feni, quod una die oritur, viret, floret, exarescit, et perit. In hebraeo sunt verba futuri temporis, et eodem modo videntur accipienda verba latina, ut hic sit sensus: «Mane,» id est, prima parte diei, homo quasi herba virens apparebit in pueritia, et non ibi siset, sed mox transibit. Mane item in eadem prima parte diei florebit in juventute, et nec ibi siset, sed mox transibit. «Vespere,» in altera parte ejusdem diei «decidet,» in virilitate, flore scilicet juvenutis cadente, «indurabitur» in senectute, amisso vigore virilitatis, «et arescet» in morte, siccatu humore vitae. Vel, ut exponit S. Augustinus, *mane viret, et florebit in vita, et vespere decidet* in morte, *indurabitur* in cadavere, *arescet* in pulvere, et qui de pulvere factus est, in summum pulverem; continuo revertetur, ut non sit aliud tempus nostrum quam nasci et mori, incipere et finire. Vae caecitati hominum, qui vitam unius diei, quae pro nihilo duci deberet, sic amant, ac si esset aeterna! et vitam vere sempiternam sic contemunt, ac si esset unius diei, et pro nihilo habenda! Neque solus David haec docet, sed ante eum S. Job, cap. xiv: «Homo natus de muliere brevi vivens tempore repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet.» Et post eum Isaias, cap. xl: «Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Excisicatum est fenum, et cecidit flos; quia Spiritus Domini sufflavit in eo.» Quod si non placeat accipere verba illa, *transcat et floret, pro transit et florebit*, oportebit aliquid subintelligere, ut: Tu Deus jussisti ut homo sicut herba transeat et floreat, etc.; vel: Ergo homo juxta sententiam Dei sicut herba transeat, etc.

Caeitas
hominum
laetenda.

VERS. 7. 7. QUIA DEFECEMUS IN IRA TUA, ET IN FUREORE TUO TURBATI SUMUS.

Reddūt causam brevitatis vitæ nostræ, ac dicit esse justissimam iram Dei, quam iniquitas humana succendit. « Defecimus, inquit, in ira tua, » id est, consumpti sumus et mortales effecti, quoniam irritavimus iram tuam; et « conturbati sumus » mortis horrore et terrore, ob furorem tuum, qui securi et quieti antea vivebamus. Non est in Deo proprie furor, vel ira, vel alia perturbatio; sed metaphorice dicitur ira et furor in Deo, quando non parit peccatori, sed cum pro meritis punit.

VERS. 8. 8. POSUISTI INIQUITATES NOSTRAS IN CONPECTU TUO: SECEULUM NOSTRUM IN ILLUMINATIONE VULTUS TUI.

Dixerat causam brevitatis vitæ nostræ fuisse iram Dei; nunc dicit causam iræ Dei fuisse iniquitates nostras. Vocat autem iniquitates nostras peccatum primorum parentum, quod nobis commune fuit, et in quo multæ fuerunt iniquitates, juxta doctrinam S. Augustini in *Enchiridio*, cap. XLV, et aliis in locis. Fuit enim in eo peccato superbia, inobedientia, infidelitas, curiositas et alia. Fortasse etiam respicit David ad iniquitates posteriorum, ob quas magis contracta est brevitatis humane vitæ; nam usque ad diluvium vivebant homines ad nongentos annos; deinde post diluvium ad ducentos, vel trecentos annos. Postea tempore Moysi ad centum viginti. Denique tempore David ad octoginta. At igitur: « Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, » id est, noluisi parendo abscondere peccata nostra a facie tua; sed ea ante conspectum tuum posuisti, ut ea diligenter considerares et punires. Quod enim Deus intelligatur ignoscere, quando avertit faciem a peccatis, docet idem Propheta, cum ait in *Psalm.* I: « Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. » Quod autem addit, « sæculum nostrum in illuminatione vultus tui, » est repetitio ejusdem rei; nam per « sæculum nostrum, » intelliguntur iniquitates vite sive temporis nostri, quas ne lateret posuit Deus « in illuminatione vultus sui, » id est, luce vultus sui detexit et illuminavit, ut earum turpitudinis nota esset, et justo Dei judicio puniretur. Vox hebraica עֲוֹנוֹ תְּרִיּוֹתָא significare potest, *occulta nostra, adolescentiam nostram, et sæculum nostrum*. Omnia enim hæc derivantur a verbo עָוָה *halam*, quod est *occultare*. Addit S. Hieronymus etiam quartum, videlicet, *negligentias nostras*; sed omnia in idem recidunt. Nam multa sunt proprie peccata cordis, vel etiam omnia peccata quatenus a corde exeunt; et huic voci aptissime respondet illud: « In illuminatione vultus tui; » nam « qui male agit, odit lucem, » ut habetur *Joh. III*; sed Deus hæc sua omnia delegit. Unde dicit Apostolus *I Corin. IV*: « Illuminabit abscondita te-

nebrarum, et manifestabit consilia cordium. » Per *adolescentiam* intelligitur peccata adolescentie, id est, primum peccatum Adami, quod factum est in prima adolescentia generis humani. Denique per *sæculum nostrum* (ut diximus) significantur peccata temporis nostri.

9. QUONIAM OMNES DIES NOSTRI DEFEGERUNT, ET IN IRA TUA DEFECEMUS.

Quod Deus viderit et condemnarit peccata nostra, poena ipsa mortis nobis inflictæ demonstrat. « Quoniam omnes dies nostri defecerunt, » id est, omnes dies nostri abierunt, ut nulli jam supersint. « Et in ira tua defecimus, » id est, non solum dies nostri abierunt, sed et nos cum illis consumpti sumus. Nam si Adam non peccasset, dies quidem præterissent, sed nunquam finire cessasset, neque nos cum illis defecissemus; at nunc dies nostri ita flunt, ut finem accipiant, morte illorum cursum interrumpente, et nos ipsi cum illis finem vivendi accipimus, et consumimur, ira Domini peccatum illud justissime puniente.

10. ANNI NOSTRI SICUT ARANEA MEDITABUNTUR, DIEBUS ANNORUM NOSTROREM IN IPSIS SEPTUAGINTA ANNI.

11. SI AUTEM IN POTENTATIBUS OCTOGINTA ANNI, ET AMELIUS EORUM LABOR ET DOLOR.

Dixit mortem esse poenam peccati; nunc addit vitam ipsam quam agimus ante mortem esse miseram et brevem, juxta illud Patriarchæ Jacob, *Gen. XLVII*: « Dies peregrinationis meæ, anni centum triginta sunt, parvi et mali. » De miseria dicit: « Anni nostri sicut aranea meditabuntur. » In hebræo solum habetur, *anni nostri sicut meditatio*, id est, anni nostri nihil sunt, nisi quedam continua exercitatio et laboriosa meditatio. Sed Septuaginta Interpretes, ut clarius rem explicarent, addiderunt, *sicut aranea*; et pro *meditatio*, posterunt *meditabuntur*; et sensus est: « Anni nostri, » id est, tempus vite nostræ exercebitur vanis laboribus et doloribus, timoribus, suspicionibus in temporalibus bonis procurandis, et temporalibus malis cavendis, « sicut aranea » exercebitur in texendis retibus omni re fragilioribus, non sine proprie substantiæ consumptione. Transit postea a miseria ad brevitatem, dicens: « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, » id est, tempus vite nostræ in se ipso conclusum et definitum, non transcendit ultra septuaginta annos, et in robustioribus « usque ad octoginta; » et si quid ultra sit, « erit labor et dolor, » etas videlicet infirma, et variis malis et ærumnis obnoxia. Hæc aliqua notanda sunt. *Primum*, illud, *in ipsis*, obscurum est propter phrasin propriam lingue hebræicæ, quæ interdum ponit casum nominandi, cui nullum verbum respondet, ut in *Psalm. X*: « Dominus in celo sedes

ejus; » nos dicemus: « Dominus in celo sedem habet, » vel: « Domini sedes in celo est; » sic etiam in *Psalm. XVII*: « Deus impolluta via ejus; » nos dicemus: « Dei impolluta via est. » Sic igitur hoc loco nos dicemus: « Dies annorum nostrorum septuaginta anni sunt; » vel, « in diebus annorum nostrorum septuaginta anni. » Itaque absolute legendum est: « Dies annorum nostrorum; » et postea subjungendum, « in ipsis, » diebus videlicet annorum nostrorum, septuaginta anni numerantur. Vel dicendum est illud, *in ipsis*, redundare, ut in *Psalm. CXXI*, redundat pronomen « ejus, » cum dicitur: « Cujus participatio ejus in idipsum. » *Secundo*, illud, *in potentatibus*, in hebræo est עֲבוֹרָה, *in fortitudine*, sive *robore*, id est, in homine robusto; in græco est, ἐν δυναμίαις, quod significare posset, *in principibus*, sive *imperis*; sed hoc loco ista significatio non facit ad propositum: non enim principes diutius vivunt quam alii; quin potius contra scriptum est in *Eccl. cap. X*: « Omnis potentatus brevis vita. » Ergo hoc loco vox illa significat vim et potentiam complexionis, et sic exponunt omnes Interpretes. *Tertio*, illud, *et amplius eorum*, communiter exponitur, ut nos diximus, de vita quæ producit ultra annos octoginta; quidam tamen minus probabiliter intelligunt, quod potissima pars vite intra ipsos septuaginta vel octoginta annos sit labore et dolor. Prior expositio est Hieronymi, Augustini, Theodoretii et aliorum gravium auctororum. *Quarto*, S. Augustinus videtur subdubitare, an ad litteram hic locus intelligi debeat de vita contracta ad septuaginta, vel octoginta annos, tum quia multi robusti inveniuntur ultra annum octogesimum, et plurimi valde infirmi ante annum septuagesimum; tum quia ante diluvium vivebant homines usque ad annos nongentos, et tamen illi gravissime peccarunt in Deum, et propter ipsos potissimum contrahi debuit humana vite tempus. Ceterum, communis sententia Hieronymi, Theodoretii, Euthymii et recentiorum est, quod ad litteram hic definitur vita hominis septuaginta, vel octoginta annis, quæ utcumque longa est, si comparetur ad vitam multarum bestiarum, tamen brevissima, si ad eternitatem conferatur. Neque mirum est aliquos ultra annum octogesimum robustos inveniri; nam et paucissimi sunt, et omnis regula patitur exceptionem. Multo minus est mirum, quod aliqui reperiantur infirmi ante annum septuagesimum; nam etiam ante annum quadragesimum et trigesimum ob complexionis vitium plurimi reperiantur imbecilli. Propheta vero loquitur de solo vultu ætatis, et dicit secundum communem et ordinarium cursum, homines vivere consuevisse integris viribus et sensibus usque ad annum septuagesimum, vel octogesimum. Tempore S. Augustini credibile est communem et ordinarium vite robustæ cursum fuisse paulo breviorum; nunc vero experimur communem et ordinarium cursum vite robustæ et integræ ad

quingagesimum annum, et in robustioribus ad sexagesimum pertinere; et ex eo tempore laborem et dolorem, quamvis non desint, hoc etiam tempore, pauci quidam salis vegeti et robusti annorum septuaginta, vel octoginta, vel etiam novaginta. Quod autem ante diluvium et proxime post diluvium, homines diutissime vixerint, factum est ex providentia Dei, ut genus humanum facilius propagaretur, quemadmodum postea perfinit ad providentiam Dei, ut contraheret tempus humane vite, tum quia æquum est ut sicut multiplicentur peccata, sic contrahatur tempus vite; tum etiam quia si propagato humano genere adhuc homines diutissime viverent, mundus eos non caperet.

12. QUONIAM SUPERVENIT MANSUETUDO, ET CORRIPIEMUR.

Ex ærumna senectutis hoc boni consequimur, ut deposita superbia et fastu juvenili humilemur et mansuescamus consoci proprie infirmitatis et miserie, et corripiamur, id est, erudiamur ad subjectionem sub potenti manu Dei. Illud, *quoniam*, accipitur hoc loco pro *verumtamen*, aut *certe*; non enim apud Hebræos כִּי semper est particula causalis. At igitur David: *Verumtamen*, ex labore et dolore senectutis supervenit in nos *mansuetudo*, humilitas et modestia; et inde *corripiemur*, et discemus subiecti esse Deo, et id parum temporis, quod superest, in ejus timore et amore consumere. Aliqui per *mansuetudinem* intelligunt mansuetudinem Dei, qua nos in senectute, laboribus et doloribus clementer erudit. Sed prior expositio videtur antepenenda, cum in sequenti versiculo dicitur: « Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore iram tuam dinocerare? » Non enim recte conjunguntur mansuetudo et ira. In hebræo, ut nunc se habet, longe alius est sensus; sic enim legitur ad verbum, *quoniam tensio celeriter, et avolabimus*; et sensum esse volunt, quod senes, ac presertim decrepiti facillime extinguntur, quomodo fœnum aridum facile demelitur et avolat. Miratur S. Hieronymus in epist. ad *Cyprianum*, quid legerint in codicibus hebræicis Septuaginta Interpretes, ut vertere poterint: « Quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur. » Sed aliquid eos legisse, quod recte in eam sententiam verti posset, dubitare non debemus, cum viri doctissimi et fidelissimi essent, et cum eis consentiant Theodotus, et sexta editio, eodem S. Hieronymo teste.

13. QUIS NOVIT POTESTATEM IRÆ TUÆ, ET PRÆ TIMORE TUO IRAM TUAM DINUMERARE?

Ex gravitate poenæ redditæ peccato primi hominis, colligit Propheta magnam valde esse iram et severitatem Dei adversus peccata; sed poetico more et eleganti metaphora ita magnitudinem iræ divine describit: « Quis novit potestatem iræ tuæ, » id est, quis cogitando poterit assequi quanta